

Anžela Avdeikina, Ilga Rampāne

Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas vēsturiskais krājums: literatūra civiltiesībās

Kopš 1998.gada Latvijas Universitātes (LU) bibliotēkas Juridisko zinātņu bibliotēkas krājumā ir bijušās LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas kolekcija — grāmatas par tiesību zinātņu vēsturi, kas izdotas 19.gadsimtā un 20.gadsimta sākumā. Informācija par LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas krājumu pašlaik rodama tikai bijušās bibliotēkas iespiestajos sistemātiskajos katalogos.

LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu bibliotēka dibināta 1923.gada pavasarī. Pamats fakultātes bibliotēkai tika likts, iegādājoties profesora Bergmaņa bibliotēku. (1)

Neskatoties uz ierobežotajām telpām un finansējumiem līdzekļiem, bibliotēkas krājums diezgan strauji paplašinājās. 1925.gadā bibliotēkā bija 6980, 1930.gadā — 16 010, 1935.gadā — 20 740, bet 1939.gadā — 27 835 sējumi. (7; 2.lp.)

1927./1928.mācību gadā ievērojamākie bibliotēkas jaunieguvumi bija turpinājumizdevumi: "Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft" (82 sējumi — no 1844. līdz 1928.gadam), "Archiv für Sozialwissenschaft

und Sozialpolitik" (59 sējumi — no 1888. līdz 1928.gadam), kā arī "The Encyclopaedia Britannica: a dictionary of arts, sciences, literature and general information" (16 sējumi). (3) 1928./1929.mācību gadā dažas fakultātes katedras par speciāli šim nolūkam atvēlētiem līdzekļiem pirmo reizi bibliotēkas vēsturē iegādājās nepieciešamāko mācību literatūru. 1930./1931.mācību gadā bibliotēkas krājumā bija tādi vērtīgi izdevumi kā "Archiv für Bürgerliches Recht", "Bibliographie der Sozialwissenschaften". (4)

Vēlākajos gados krājumu būtiski papildināja grāmatas no privātbibliotēkām. 1935./1936.mācību gadā bibliotēka saņēma kooperatora Viļa Siliņa (1879–1935) bibliotēku (ap 500 sējumu) un vecākā docenta Hermana Albata (1872–1942) bibliotēkas 273 sējumus, bet 1937.gadā fakultātes sēdē tika nolemts iegādāties profesora Aleksandra Būmaņa (1881–1937) bibliotēku. (8; 114.–115.lpp.) Parāleli dāvinājumiem fakultātes bibliotēkas krājumu arvien biežāk papildināja pirktās grāmatas un vairāki iepriekšējos gados izdotu žurnālu komplekti.

Visas LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas grāmatas un žurnāli reģistrēti inventāra grāmatās (1923–1956).

Lai atvieglotu orientēšanos bibliotēkas krājumā, 1929.gada pavasarī fakultātes padome nolēma sastādīt un izdot šīs bibliotēkas sistemātisko katalogu. (5) Tā sastādīšanu uzticēja privātdocentam Pēterim Muciniekam, asistentiem Eduardam Šironam (1893–1964) un Kārlim Bērziņam (1898–1980), rediģēšanu — Tautsaimniecības nodaļas vadītājam, docentam Jānim Kārķiņam (1877–1955). (5; III lpp.)

Sistemātiskais katalogs galvenokārt tika adresēts fakultātes mācībspēkiem un studentiem, tāpēc sastādītāji par labāku atzina grāmatas kārtot pēc fakultātē mācītājam disciplinām, bet ne pēc Universālās decimālās klasifikācijas sistēmas. Katalogs ietvēra trīs nodaļas: tautsaimniecības, tiesību zinātņu (ietilpa arī socioloģija, politika, politiskā vēsture un memuāri) un kopējo (ietilpa izglītība, periodiskie izdevumi, annāles, vārdnīcas, rokasgrāmatas, literatūras rādītāji, dažādas grāmatas) nodaļu. Katra nodaļa iedalīta vēl vairākos nodaļījumos un apakšnodaļījumos. (5; III lpp.)

1938.gadā iznāca sistemātiskā kataloga pirmais turpinājums. (6) Tajā iekļautas grāmatas, ko fakultātes bibliotēka ieguva laikā no 1929.gada decembra līdz 1937.gada decembrim. Kataloga dalījums bija palicis iepriekšējais, ar nelielām izmaiņām nodaļījumos. Piemēram, tiesību zinātņu nodaļā pievienotas ierēdņu tiesību un pašvaldību tiesību apakšnodaļas.

1939.gada 1.janvārī bibliotēkas krājumā bija 27 835 sējumi, no tiem 13 888 bija tautsaimnieciska, 11 839 — juridiska, bet 2108 — vispārīga satura izdevumi. Domsnēja iespieddarbi vācu valodā — 15 872 sējumi. Krie-

vu valodā bija 3596, latviešu — 2803, franču — 2706, angļu — 2173, citās valodās — 685 sējumi. (7; 2.–3.lp.)

1938./1939.mācību gadā fakultātē strādāja 54 mācībspēki, mācījās 2051 students un aspirants (no tiem Tiesību zinātņu nodaļā — 1047 studenti). Lasīšanai uz māju, neieskaitot periodiku, šajā mācību gadā mācībspēkiem tika izsniegta 1051 grāmata, studentiem — 4111 grāmatas. (7; 3.lp.)

Dažādu varu un ideoloģiju ietekmē, kā arī biežo bibliotēkas telpu maiņu rezultātā LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas krājums līdz mūsdienām nav saglabājies neskarts.

Ilggadējā fakultātes bibliotēkas darbiniece Lidija Kuške (1921) atmiņās min, ka 1944.gadā tika dots rīkojums sastādīt dublešu sarakstus nosūtīšanai uz Vāciju. Kastēs sarakstotās grāmatas vācieši laimīgā kārtā nepaspēja izvest, tomēr daudz vērtīgu izdevumu mācībspēki paņēma līdzī, evakuējoties uz Vāciju. (2; 2.lp.) Tas gan būtiski neietekmēja krājuma skaitlisko lielumu — 1944. gada nogalē veiktā jau LU Ekonomikas un juridiskās fakultātes bibliotēkas krājuma inventarizācija uzrādīja 30 072 grāmatas. (8; 125.lpp.)

Pēckara gados bibliotēkas krājums cieta no “kaitīgās” literatūras izņemšanas. LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas krājuma cenzēšanu veica speciāli nozīmēta universitātes komisija trīs cilvēku sastāvā, kā arī bibliotēkas darbiniece L.Kuške. Komisija sastādīja no krājuma izņemamo grāmatu sarakstus, pamatojoties uz Latvijas PSR Galvenās literatūras pārvaldes sarakstiem. Cenzēšana turpinājās līdz pat filiāles likvidēšanai 1956.gadā. (2; 3.lp.)

No fakultātes bibliotēkas krājuma izņemtās grāmatas nodeva Galvenajai literatūras pārvaldei, Latvijas Valsts universitātes (LVU) Zinātniskās bibliotēkas specfondam vai kā “nevērtīgas” atdeva makulatūrā. Kā sarunās ar kolēģiem uzsvērusi ilggadējā bibliotēkas specfonda vadītāja Mirdza Voitiške (1920), tad specfondā varēja glabāt ne vairāk kā divus vienas grāmatas eksemplārus. Tā kā cenzējamās grāmatas universitātes bibliotēkas krājumā dublējās, tad liekie eksemplāri tika iznīcināti. (7; 5.lp.)

Negatīvi krājuma saglabāšanu iespaidoja arī biežā bibliotēkas telpu maiņa. Pēckara gados, sadalot fakultāti, sadalīja arī bibliotēkas krājumu un izveidoja divas atsevišķas — ekonomikas un tiesību zinātņu — bibliotēkas. LVU Juridiskās fakultātes bibliotēku Raiņa bulvārī 19 pārcēla uz Suvorova (tagad — Aleksandra Čaka) ielu 32. 1952.gadā, tiklīdz šajās bibliotēkas telpās bija pabeigts remonts, atkal tika dota pavēle pārcelties — jaunāko krājuma daļu pārvietoja atpakaļ uz Raiņa bulvārī 19, bet vecāko — uz pagrabu Ļeņina (tagad — Brīvības) ielā 32, kur bija izvietota arī Centrālās bibliotēkas krājuma daļa. 1956.gadā telpu trūkuma dēļ Juridiskās fakultātes bibliotēku likvidēja. (7; 4.lp.) Tās veco krājumu iekļāva LVU Zinātniskās bibliotēkas Grāmatu krātuves krājumā un ilgus gadus šīs grāmatas glabājās sliktos apstākļos Lāčplēša ielas palīgkrātuvē.

1997.gadā, kad uz vēsturiskajām telpām Raiņa bulvārī 19 pārcēla LU bibliotēkas Sociālo zinātņu bibliotēku (kopš 2005.gada — LU bibliotēkas Juridisko zinātņu bibliotēka), radās ideja par bijušās Tautsaimniecības un tiesību zinātņu bibliotēkas juridisko grāmatu pārveša-

nu uz šo ēku. Idejas īstenošanu pasteidzināja lēmums Lāčplēša ielas krājumu pārcelt uz LU bibliotēkas Salaspils grāmatu krātuvi. Grāmatas pārvešanai tika atlasītas pēc iespiestā kataloga apakšnodaļām.

Neskatoties uz krājuma saglabāšanas problēmām, līdz mūsdienām ir saglabājušās vērtīgas Latvijā un ārzemēs izdotas grāmatas vācu, krievu, franču, latīņu un latviešu valodā.

Civiltiesību krājums

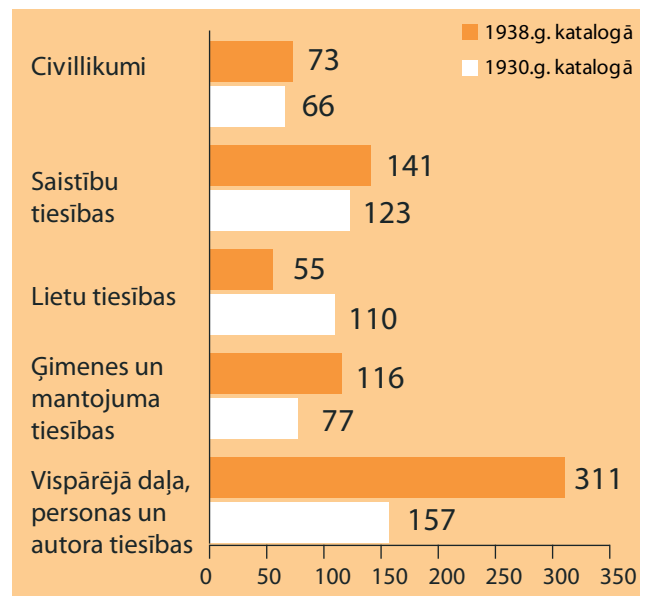
Vispieprasītākā krājuma nodaļa ir iespiedarbi civiltiesībās.

LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas sistemātiskā kataloga sastādītāji civiltiesību nodaļu iedalījuši 4 apakšnodalījumos:

1. vispārējā daļa, personas un autora tiesības;
2. ģimenes un mantojuma tiesības;
3. lietu tiesības;
4. saistību tiesības.

Sistemātiskā kataloga beigās ievietotajā nodalījumā “Likumi, tiesu spriedumi un likumdevēju iestāžu stenogrammas” iekļauts apakšnodalījums “Civillikumi”.

Kopumā abos iespiestajos sistemātiskajos katalogos ietvertas 1229 grāmatas civiltiesībās. No tām 1930.gadā izdotajā katalogā ietvertas 533 grāmatas, bet 1938.gada katalogā — 696 grāmatas (sk. 1.diagrammu).

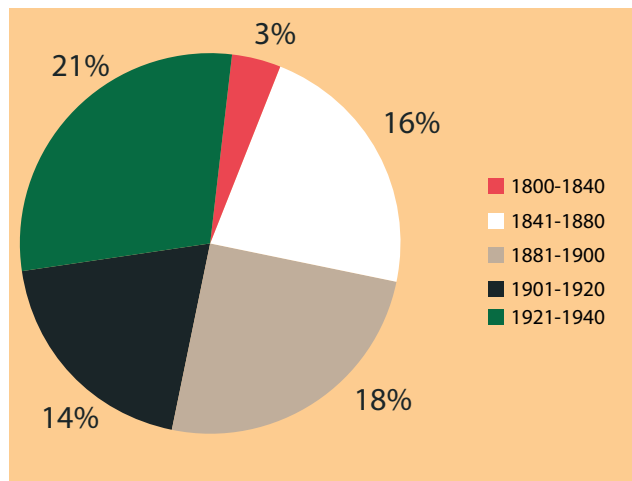

1.diagramma. LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas sistemātiskajā katalogā ievietoto grāmatu skaits civiltiesībās

LU Tautsaimniecības un tiesību bibliotēkas krājuma atkārtotu inventarizāciju un šifrēšanu veica 20.gadsimta 70.gados. Šis un 2007.gadā veiktās inventarizācijas laikā konstatēts, ka krājumā nav saglabājušās 203 grāmatas civiltiesībās. Pēc iespiestajiem sistemātiskajiem katalogiem var konstatēt, ka vairākas grāmatas civiltiesībās fakultātes bibliotēkas krājumā ir bijušas divos eksemplāros. Lielākajai daļai no tām 70.gados piešķirti šifri, taču pēc grāmatu atlasē un pārvešanas nācās konstatēt, ka saglabāts ir tikai viens eksemplārs. (7; 6.–7.lp.)

No abos iespējamos katalogos minētajām grāmatām civiltiesībās saglabāta ir 841 grāmata vācu valodā, 188 grāmatas — krievu, 65 — franču, 36 — latviešu un 99 grāmatas pārējās (angļu, latīņu, itāļu, spāņu) valodās.

Veicot krājuma analīzi, bibliotēkas darbinieki īpašu uzmanību pievērta Baltijā izdotajām grāmatām. Iespējamajā katalogā minētas 108 Baltijā izdotas grāmatas civiltiesībās. No tām LU bibliotēkā saglabātas 72. No tām 37 ir izdotas 19.gadsimtā, 35 — 20.gadsimta pirmajā pusē (sk. 2.diagrammu).

2.diagramma. Baltijā izdoto grāmatu civiltiesībās izdošanas gadi

LU bibliotēkas Juridisko zinātņu bibliotēkas krājumā ir 54 Baltijā izdotas grāmatas (2 — latviešu, 15 — krievu, 37 — vācu valodā), vecākās no tām izdotas 19.gadsimta sākumā (piemēram, *Sammlung der Gesetze, welche das heutige livlandische Landrecht enthalten, kritisch bearbeitet*. I–II Bd. Mitau, 1802–1821.; Nielsen, C. *Versuch einer Darstellung des Erbfolgerechts in Liefland*. 1.Theil. Dorpat, 1822.)

Reto izdevumu un rokrakstu nodaļas krājumā, kurā ietilpināja lielāko daļu bijušā specfonda krājuma pēc tā atvēršanas 20.gadsimta 90.gados, ir saglabājušās 15 grāmatas (10 — latviešu, 3 — krievu un 2 — vācu valodā). Izdošanas periods — 20.gadsimta 20.–30.gadi.

LU bibliotēkas Salaspils grāmatu krātuvē pieejamas 3 grāmatas (2 — latviešu un 1 — krievu valodā). Izdošanas periods — 20.gadsimta 20.gadi.

Neskatoties uz grāmatu "cienājamo" vecumu, tās joprojām piesaista bibliotēkas lasītāju — universitātes docētāju, maģistrantūras un doktorantūras studentu — interesi. No 2008.gada 1.janvāra līdz 30.jūnijam no bijušās LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas krājuma LU bibliotēkas Juridisko zinātņu bibliotēkas lasītājiem izsniegti 590 eksemplāri, no tiem — 200 civiltiesībās. Vairāk tiek pieprasītas grāmatas krievu, retāk — vācu valodā.

Rekordiste izsniegumu skaita ziņā (40 izsniegumi) ir grāmata: Буковский, В. *Свод гражданских узаконений губерний прибалтийских*. Рига, 1914. 30 reizes izsniegta: Буковский, В. *Гражданские законы губерний Прибалтийских с разъяснениями*. Рига, 1909.; 25 reizes — Ducmanis, K. *Iz Baltijas provinču tiesībām*. Rīgā : Bērziņa grāmatu apg., 1913.; 21 reizi — Якоби, Е.

Положение о Лифляндскихъ крестьянахъ 1860. Рига, 1897.; 10 reizes — Нольде, А. *Очерки по истории кодификации местных гражданских законов при гр. Сперанском*. Вып.2. Кодификация местного права Прибалтийских губ. Санкт-Петербург, 1914. un Пахман, С. *История кодификации гражданского права*. Т.1–2. Санкт-Петербург, 1876.

Lai nodrošinātu bijušā LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas krājuma pieejamību, pašlaik LU bibliotēkas Juridisko zinātņu bibliotēkā notiek šī krājuma izvērtēšana, iesaistot tajā juridisko zinātņu vēstures ekspertus. 2009.gadā tiek veikta vecā krājuma grāmatu rekatalogizācija.

Informācija par LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas krājumu rodama tās sistematiskajos katalogos, kas pieejami LU bibliotēkas Reto izdevumu un rokrakstu krājumā un LU bibliotēkas Juridisko zinātņu bibliotēkā. Nozares bibliotēkā ir pieejams arī bijušās LU Tautsaimniecības un tiesību zinātņu bibliotēkas Baltijas valstīs civiltiesībās izdoto grāmatu saraksts.

Izmantotā literatūra

1. Fakultātes bibliotēka. *Universitas*, Nr.16, 1965, 21.–22.lpp.
2. **Kušķe, Lidija**. *Atmiņas par darbu Juridiskās fakultātes bibliotēkā (1943–1956)*. Rīga, 1996. 5.lp.
3. *Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1927.–1928.akad. gads*. Rīga : LU, 1928. 168.–169.lpp.
4. *Latvijas Universitātes darbības pārskats : 1930.–1931.akad. gads*. Rīga : LU, 1931. 144.–145.lpp.
5. *Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas sistematiskais katalogs*. Sast. P.Mucinieks, E.Širons, K.Bērziņš; red. J.Kārkliņš. Rīga : Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas izd., 1930. vii, 374 lpp.
6. *Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas sistematiskais katalogs : (1.turpinājums)*. Sast. P.Mucinieks, E.Širons, K.Bērziņš; red. J.Kārkliņš. Rīga : Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes bibliotēkas izd., 1938. vii, 239 lpp.
7. **Rampāne, Ilga**. *Latvijas Universitātes Tautsaimniecības un Tiesību zinātņu fakultātes bibliotēka : literatūra civiltiesībās*. Rīga, 1998. 12 lp.
8. **Treide, Gita**. *LU fakultāšu bibliotēkas no 1920. līdz 1944.gadam*. **No**: *Latvijas Universitātes Bibliotēka laikmetu griežos*. Sast. Māriņa Saviča; bibliogr. red. Diāna Paukšēna. Rīga : LU Akadēmiskais apg., 2007. 100.–122.lpp.